

Till Mark- och miljödomstolen

Växjö tingsrätt

Lund 2026-05-28

Yttrande gällande VA SYDs ansökan

om miljötillstånd för MAXIMA

Mål M 3289-25

1. Inledning

Lunds Naturskyddsförening (LNF) har tagit del av VA SYDs tillståndsansökan för avloppsreningssystemet MAXIMA och den till ansökan bifogade miljökonsekvensbeskrivningen (MKB). Eftersom ansökan är mycket omfattande är LNFs remissvar mest inriktat för förhållanden i Lund.

2. Bakgrund

Under minst ett decennium har det varit känt att Malmös huvudavloppsledningar är utslitna. Det finns inga alternativa ledningar att ta till om en huvudledning behövde bytas. Både Sjölunda reningsverk och Källby reningsverk är slitna och behöver dessutom moderniseras för att uppfylla kända och framtida krav på det renade avloppsvattnet. Flera moderniseringskrav har presenterats i Malmö, men de har inte kunnat finansieras. Källby reningsverk kan nå taket i miljötillståndet om hela den utbyggnad som möjliggörs i Lunds senaste översiktsplanen genomförs. Översiktsplanen är dock överklagad på grund av bristfällig MKB.

Lunds kommunledning var tidigare enig om att Lunds framtida avloppsproblem skulle lösas genom att Källby reningsverk byggdes ut och moderniserades. Som stöd för detta åberopades en utredning från tre välkända och bransch-kunniga konsulter som kommunen hade anlitat. Denna visade att Källby reningsverk efter ombyggnad skulle kunna rena avloppsvattnet till samma kvalitet som föreslagits för Sjölunda reningsverk och till en kostnad som var upp till 2 miljarder kronor lägre. (Bilaga 1).

Sedan dess har inga stora tekniska förändringar skett i projektet, men däremot flera politiska utspel.

3. Yrkanden

- LNF yrkar avslag på hela VA SYDs ansökan om MAXIMA av skäl som beskrivs mer ingående under rubrik 4.
- LNF yrkar att domstolen underkänner miljökonsekvensbeskrivningen, eftersom den är ofullständig och felaktig.
De skäl vi åberopar beskrivs under rubrik 4.
- LNF yrkar också att VA SYDs krav på verkställighetsförordnande ska avslås. (Se rubrik 5)

4. Motivering

4.1 Inledning

VA SYDs beskrivning av dagens situation nämner inte Källby reningsverk och hur dess utsläpp påverkar Höjeådalens naturreservat samt naturen och vattenföringen i Höje å nedströms Källby. I det fall projekt MAXIMA, och mer specifikt Avloppstunnel Norr, genomförs kommer vattenföringen i Höjeå att minska, särskilt sommartid, vilket drabbar jordbruket längs ån nedströms Källby mycket negativt längs hela ån. Dessutom kommer den biologiska mångfalden i Höjeådalens naturreservat att påverkas mycket negativt.

VA SYDs förslag till åtgärder, ett upprustat Sjölunda reningsverk och anläggande av Avloppstunnel Norr, uppfyller inte Miljöbalkens krav på att en åtgärd ska vara miljömässigt motiverad, tekniskt möjlig och ekonomiskt rimlig. Eftersom ekonomiska fakta nästan helt saknas i ansökan uppfylls inte detta krav.

4.2 Miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) är ofullständig och felaktig

VA SYDs miljökonsekvensbeskrivning måste enligt miljöbalken innehålla en utredning av möjliga alternativ. LNF har identifierat tre alternativa tekniska lösningar för Lunds kommun:

- (1) MAXIMA (Sjölundaalternativet),
 - (2) ett moderniserat och utbyggt Källby reningsverk (Källbyalternativet), samt
 - (3) ett nybyggt reningsverk i Dalby som komplement till Källby reningsverk (Dalbyalternativet).
- Av dessa har alternativ 2 och 3 inte utretts alls.
(Bilaga 2)

VA SYD skriver i sin ansökan, punkt 10.5: "Nollalternativet definieras utifrån prognosen för befolkning år 2045 med tillståndsgivna avloppsreningsverk enligt gällande tillstånd." Trots det tas Källby reningsverk inte upp. LNF anser att nollalternativet måste utgå från ett moderniserat reningsverk, när det gäller kostnader. När det gäller naturpåverkan kan både dagens och ett moderniserat reningsverk användas.

Miljökonsekvensbeskrivningen ska enligt miljöbalken även beskriva indirekta effekter och följdverksamheter. Nedläggningen av Källby reningsverk är en direkt följd av MAXIMA – utan MAXIMA fortsätter Källby att existera. Genom att VA SYD inte tar upp dessa konsekvenser i prövningen, får domstolen inte en fullständig bild av projektets samlade miljöpåverkan.

VA SYD påstår att bräddningen kommer att öka i Källby reningsverk om MAXIMA inte byggs. Sanningen är att ingen bräddning har förekommit i Källby reningsverk eftersom verkets konstruktion inte tillåter någon sådan. Det har VA SYD redovisat i samtliga tillgängliga miljörapporter till och med 2023. Ingen ombyggnad har skett sedan dess. Allt inkommande avloppsvatten passerar mekanisk rening och flera andra reningssteg innan det leds ut i dammarna. Endast från ca 10 % av Lunds yta leds dagvatten till Källby reningsverk. Allt annat dagvatten når ån uppströms eller nedströms reningsverket.

Ingenstans i ansökan eller MKB finns det någon redogörelse för hur Lunds avloppsvatten ska renas om Källby reningsverk uppnår sitt tillståndstak, om det nås innan Avloppstunnel Norr tas i bruk. Källbyverkets tillståndstak nås inte lika tidigt om Sydvattnens inriktningsbeslut om minskad vattenförbrukning kan genomföras, vilket skulle innebära att hushållens vattenanvändning sänks till 100 liter per person och dygn år 2040.

Ett sätt att avlasta Källby reningsverk, som LNF föreslagit, är att bygga ett modernt reningsverk med samma prestanda som det i Kivik (Bilaga 3) på den plats där Dalby reningsverk tidigare låg.

Rördragningen är klar. Kapaciteten gör att VA SYD gott och väl hinner bygga om och öka kapaciteten i Källby reningsverk. Utgiften är en bråkdel av kostnaden för Avloppstunnel Norr. Denna möjlighet har inte utretts i MKB.

Beräkningen av klimatskadliga utsläpp av CO₂ är felaktig eftersom rivning av reningsverk i Borgeby och Källby inte finns med. Efter 20 års forskning kan Lunds Tekniska Högskola slå fast att utsläppen av CO₂ kan minska med upp till 80 % om en byggnadsstomme återanvänds i stället för att rivas. Därför ska Källbyverket drivas vidare även av klimatskäl.

4.3 En heltäckande utredning om biologisk mångfald saknas

LNF saknar en utredning av påverkan på biologisk mångfald, särskilt avseende Natura 2000-områden i Lommabukten, Höjeådalens naturreservat, fridlysta och hotade arter samt kumulativa effekter.

Förväntad påverkan på resp. recipient och nedströms denna, inkl. Öresund, av utsläpp från resp. reningsverk har endast utretts för Sjölanda reningsverk vad gäller föroreningsinnehåll och flöden, såväl under byggtiden som under normal framtida drift. Särskilt fokus bör läggas på påverkan på den biologiska mångfalden i naturreservat och Natura 2000 områden vad gäller de olika kända arternas möjligheter att finnas kvar i de bestånd som finns idag. Förekomsten av arter inom de olika växt- och djurgrupperna har inte redovisats. En avveckling av Källby reningsverk, som är en direkt och oundviklig följd av Avloppstunnel Norr, strider mot Artskyddsförordningens förbud mot att skada eller störa fridlysta arters fortplantning och viloplatser. Det strider också mot beslutet om bildande av naturreservatet Höjeådalen i Lunds kommun (Bilaga 4).

Kumulativa effekter av förändringar i näringsinnehåll och temperatur har inte beskrivits, t.ex. hur det framtida dammvattnet i Källby ska kunna producera tillräckligt med mat till de djur som lever i Höjeådalens naturreservat och nedströms under olika årstider och under normal framtida drift. Här kräver påverkan på de fridlysta arterna av t.ex. fladdermöss, groddjur och fåglar noggranna undersökningar. LNF har gjort en sammanställning av ett antal artfynd på Artportalen. (Bilaga 5) Där framkommer att ett stort antal arter kommer att drabbas negativt, särskilt under stränga vintrar. Detta innebär att naturen i Höjeådalens naturreservat skadas allvarligt - inte minst den västligaste delen som i kommunens konsultutredning klassats som naturvärdesklass 1. (Bilagor 6, 7)

Eftersom EU-förordningen 2024/1991 kräver att avsiktligt förstörd natur ska återställas, är det både olagligt och ekonomiskt slöseri att först förstöra och sedan återställa.

4.4 En utredning enligt relevanta EU direktiv och förordningar saknas

VA SYDs ansökan har inte kommenterat eller följt kraven i relevant EU-lagstiftning, t.ex.

- EUs vattendirektiv, WFD, EU 2000/60/EG,
- EU-förordningen om återanvändning av avloppsvatten (EU) 2020/741,
- EU-förordningen om restaurering av natur, (EU) 2024/1991 och
- EU:s omarbetade avloppsdirektiv, (EU) 2024/3019.

LNF saknar en redovisning av efterlevnaden av EU-förordningen 2020/741. Förordningen är framtagen för att främja den cirkulära användningen av vatten, stödja klimatanpassningen och bidra till att målen i vattendirektivet (2000/60/EG) uppnås. Den resurs som naturlig retention samt fallhöjd representerar utreds inte alls eller bristfälligt vilket medför att genomförande av cirkulära lösningar som kan anpassas till naturliga kretslopp inte sker. Naturvårdsverket skriver på sin hemsida: *Bevattning med återvunnet avloppsvatten kan bidra till att minska*

konsekvenserna för jordbruket vid vattenbrist. För att möjliggöra användning av återvunnet avloppsvatten vid bevattning på jordbruksmark på ett säkert sätt har EU beslutat om förordning om minimikrav för återanvändning av vatten. Dessa direktiv och förordningar är införda i svensk lag, men de nämns inte i ansökan. När Källbyverket avvecklas minskar vattenföringen i Höje å med upp till 50 %, vilket drabbar jordbruket och andra näringar nedströms.

Särskilt anmärkningsvärt är VA SYDs påstående att Länsstyrelsen Skåne ansett att det *”inte är möjligt att erhålla nytt tillstånd för utökad verksamhet vid Källby avloppsreningsverk med nuvarande utsläppspunkt”*. En myndighet kan inte ställa krav på en speciell utsläppspunkt enligt Vattendirektivets artikel 4 som endast gäller för vattenförekomster. Detta icke-försämringskrav framgår tydligt även av Weserdomen, mål C-461/13. VA SYD har använt ovanstående formulering i många olika sammanhang utan att ange något lagstöd.

Den aktuella vattenförekomsten, Önnerupsbäcken/källan, är mer än 3 mil lång. Utsläppen längs denna sträcka är så dominerade av jordbruket att den ekologiska statusen, otillfredsställande, inte skulle ändras till en högre status om Källby reningsverk lades ner. På ett annat ställe i ansökan anges felaktigt en annan vattenförekomst, Havet-Södra Västkustvägen, (punkt 14.59) som recipient för Källby reningsverk.

LNF noterar vidare att utredningen om bästa möjliga reningsteknik är bristfällig. Kravet på ett fjärde reningssteg gäller troligen från 2033 och måste därför finnas med i ansökan. VA SYD refererar inte till EU förordning 2024/3019 i sin ansökan.

4.5 Otillräcklig klimatanpassning vid Sjölundaverket och fel valda utredningsalternativ

LNF anser att ett flergenerationsperspektiv ska tillämpas vad gäller åtgärder till skydd mot havsytans höjning, samt ev. intensifierade skyfall, vid en utbyggnad av Sjölundaverket. Detta har inte skett i VA SYDs ansökan men är lagkrav (Regeringsformen, Miljöbalken). Inte heller försiktighetsprincipen har tillämpats vilket också är lagkrav (Miljöbalken).

Skulle MAXIMA genomföras blir stora delar av Lunds befolkning samt verksamheter i Lund beroende av hur Sjölundaverket och anslutande tunnlar m.m. utformas vad gäller skydd mot klimatförändringarnas effekter och därmed en viktig fråga för LNF.

LNF anser att de skydd för en stigande havsnivå som föreslås vid verket (+3,5 m) är utformade med alltför korta tidsperspektiv i åtanke (år 2100) och lämnar för små säkerhetsmarginaler. Riskbedömning och konsekvensbeskrivningar är otillräckliga för de fall klimatförändringarnas verkningar blir stora, vilket inte kan uteslutas. Verkningar av s.k. tippingpoints diskuteras t.ex. inte närmare, trots att en omfattande vetenskaplig forskning pågår om detta.

Att sannolikheten för att sådana större händelser inträffar är ytterst svår att bedöma, befriar inte VA SYD från ansvaret att analysera och hantera dem. Välrenommerade forskare påpekar att man inte kan utesluta att flera s.k. tippingpoints redan har överskridits eller är nära att överskridas (Rockström m.fl. 2023:24-30, United Nations 2024:2, Nature Communications 2026). Havet kommer enligt SMHI att fortsätta stiga i hundratals till tusentals år och därefter förbli högt i tusentals år (SMHI 2026a).

Eftersom alternativ till MAXIMA finns, men inte utretts, innebär projektet att befolkning och verksamheter i Lund helt i onödan och i strid mot gällande lag utsätts för outredda och oacceptabla risker.

LNF underkänner således VA SYDs utredningar om föreslagna skydd (+ 3,5 m) mot klimatförändringarnas verkningar vid Sjölundaverket. VA SYD hänvisar till Länsstyrelsens vägledning (Bilaga 9) men följer inte denna i avgörande delar. Räkneexempel utförda av LNF

(Bilaga 8) som följer vägledningen och tar sikte på år 2150 (SMHI 2026b) ger väsentligt högre resultat (ca 4,4 m).

VA SYD återger inte heller vad Länsstyrelsen i sin vägledning (Bilaga 9) lyfter fram om statliga myndigheters bedömningar rörande hänsyn till stigande havsnivåer vad gäller påverkan av viktig infrastruktur. Inte bara Länsstyrelsen själv utan såväl Boverket som MSB (numera Myndigheten för civilt försvar) framhåller relevansen av att beakta landisarnas avsmältning (Bilaga 8, Bilaga 9).

LNF motsätter sig villkorsförslag för klimatanpassning 19 och 20 i ansökan, men eftersom LNF yrkar avslag på hela MAXIMA-projektet faller villkorsförslagen redan av detta skäl.

LNFs ställningstagande grundar sig vad gäller klimatförändringar på samma underlag och scenarier från FNs klimatpanel IPCC som svenska expertmyndigheter generellt hänvisar till. Föreningen följer också utredningar från FN, WMO, NASA, Copernicus, Potsdaminstitutet, SMHI och Naturvårdsverket. En begränsad litteratursökning har skett. Bilagor och referenser som berör havsytans höjning, jordens strålningsbalans samt överskridande av planetära gränser och tippingpoints lämnas i slutet av yttrandet.

4.6 Riskhantering

VA-verksamheten inom en hel region, sydvästra Skåne, står inför ett vägska. Risker med ett centraliserat system, MAXIMA, bör framför allt utvärderas i förhållande till ett decentraliserat system. Detta är en rimlig övergripande utgångspunkt men den har inte beaktats. LNF underkänner presenterade riskanalyser, eftersom de har ett för snävt perspektiv.

Vi efterfrågar grundligare analyser med ovanstående utgångspunkt vad gäller risker kring till exempel: IT-angrepp, elavbrott, sabotage (vid kris eller krig), havsnivåhöjning, Alnarpsströmmens påverkan på Avloppstunnel Norr samt risk för spridning av PFAS vid schakt S 37.

Ett IT-angrepp slår hårt mot centraliserade datorsystem. Om driften är delad mellan flera anläggningar med lokal driftstyrning minskas riskerna avsevärt. Endast övergripande information bör finnas i centrala system.

En central anläggning som Sjölanda är mycket beroende av el för att driva reningsverket, särskilt för att få in det orenade avloppsvattnet i anläggningen. Källby reningsverk tar emot inkommande avloppsvatten högst upp i anläggningen. Eftersom de olika reningsstegen ligger nedströms, är driften inte beroende av stora reservsystem för el.

I en krissituation kan ett fysiskt angrepp slå mycket hårdare mot ett centralt system jämfört med ett decentraliserat. En bomb slår inte bara ut Sjölundaverket utan kan även skada andra viktiga verksamheter i närheten, som avfallshantering, energiproduktion, oljehamnsverksamhet m.m.

VA SYD har inte analyserat den ökade sårbarhet det med stigande havsnivåer innebär att genom MAXIMA centralisera all kommunal avloppsvattenbehandling i berört området till ett enda kustnära reningsverk. Detta system borde ha jämförts med ett mer decentraliserat system där Källbyverket bibehålls. Specifikt för Lund har alla anslutna fastigheter (hushåll och verksamheter) rätt att få en sådan riskanalys gjord före beslut.

Föreslagen höjd för skydd vid Sjölanda (+3,5 m) är enligt LNF otillräckligt. VA SYD hänvisar till en vägledning från Länsstyrelsen (Bilaga 9) men följer inte denna. LNF har gjort en egen analys inriktad mot år 2150 (Bilaga 8), där vägledningen, och scenarier från SMHI följts (SMHI 2026a) resp. (SMHI 2026b).

Risken för att Avloppstunnel Norr rör sig i höjddled när den passerar Alnarpsströmmen kommenteras inte i ansökan.

Risken för att PFAS från högre belägna marker norr om schakt S37 hamnar i schakten eller i Höje å har inte kommenterats i ansökan.

4.7 Bristande hänsyn till Allmänna hänsynsregler från miljöbalken kap 2

Bevisbördekravet (1 §) nämns inte.

I ansökan hittar LNF vidare flera obevisade påståenden där de flesta berör Källby reningsverks bristande funktion m.m. Några exempel:

"En centralisering av regionens omhändertagande av avloppsvatten har tydliga ekonomiska och miljömässiga fördelar."

De felaktiga påståendena om bräddning vid Källby reningsverk.

"De valda konstruktionerna medför mycket begränsade risker för sättningar även vid passagen genom Alnarpssänkan."

Kunskapskravet (2 §) uppfylls inte när det t.ex. gäller vattendirektivets krav på vattenförekomster, tolkning av försämringskravet och Weser-domen, fridlysningsregler, klimatpåverkan, fridlysta och hotade djurarter samt följderna av att Källby reningsverk läggs ner. Några relevanta EU-förordningar nämns inte. Uppgifterna i kompletteringen gäller endast personalens kompetens.

Försiktighetsprincipen (3 §). Ansökan saknar uppgifter om motiv för lokalisering och riskminimering när det gäller störningar på el- och datanät, tillgång till el, översvämning, risk för sättningar där Avloppstunnel Norr passerar Alnarpssänkan m.m.

Hushållning med råvaror och energi (5 §). Ansökan saknar en redovisning av det totala elbehovet, bland annat för pumpning. För att få in avloppsvattnet från tunnlarna till Sjölunda reningsverk krävs att vattnet med hjälp av pumpar lyfts upp från stora djup. I Källby reningsverk inkommer avloppsvattnet högst upp i anläggningen och rinner med självfall genom flertalet reningssteg.

Val av plats (6 §). I tillståndsansökan kan läsas att "En centralisering av regionens omhändertagande av avloppsvatten har tydliga ekonomiska och miljömässiga fördelar". Detta är återigen ett obevisat påstående. Avloppsvattnet från Lund kan renas till samma reningsgrad i Källby reningsverk till en kostnad som är upp till 2 miljarder kronor lägre.

5. Verkställighetsförordnande

LNF yrkar på att VA SYDs begäran om verkställighetsförordnande avslås eftersom stora negativa konsekvenser för människa och miljö riskeras och stora ekonomiska värden kan gå förlorade om projektet igångsätts innan beslut i ärendet vunnit laga kraft.

Undertecknande

Bilagor

1. Landelius m.fl. Fortsatt drift eller nedläggning, Källby Avloppsreningsverk. 200907
2. LNF Samrådssynpunkter MAXIMA. 250220
3. Blomqvist. Slutrapport. Kiviks nya ARV. 210127
4. Lunds kommun. Tekniska Förvaltningen. Beslut om bildande av naturreservat i Höjeådalens. 211215
5. LNFs sökning på Artportalen efter fynd av fridlysta och hotade arter i Höjeådalens naturreservat. År 2026.
6. Ekologigruppen. Naturvärdesinventering av Höje å-dalen i Lund. 190204
7. Ekologigruppen. Källby dammar efter reningsverkets flytt. 190319
8. LNF Riskhantering. Havsnivåhöjning. 260509
9. Länsstyrelsen Skåne. Vägledning för skydd mot översvämning från havet anpassad till Skånes kuststäder. År 2023

Referenser

Rockström m.fl. 2023. En jord För alla. Ett manifest för mänsklighetens överlevnad. Romklubben, Potsdam Institute, Stockholm Resilience Center, Norwegian Business School. Natur & Kultur.

United Nations 2024: Surging seas in a warming world: The latest science on a present-day impacts and future projections of sea-level rise.

IPCC 2021. [Climate Change 2021: The Physical Science Basis | Climate Change 2021: The Physical Science Basis](#)

SMHI 2021. Klimatologi nr 65, 2021. Klimat i förändring 2021. Den naturvetenskapliga grunden. Sammanfattning för beslutsfattare, Arbetsgrupp 1 bidrag till den sjätte utvärderingsrapporten (AR6) från FN:s mellanstatliga klimatpanel IPCC.

SMHI 2025. [Risken att nå kritiska brytpunkter ökar — SMHI](#)

SMHI 2026a. [Havsnivåhöjning på långa tidsskalor — SMHI](#)

SMHI 2026b. Framtida medelvattenstånd. <https://www.smhi.se/klimat/framtidens-klimat/stigande-havsnivaer/framtida-medelvattenstand/projektioner>

WMO 2026: Earth's climate swings increasingly out of balance

Nature Communications 11 feb 2026. [Record-breaking Greenland ice sheet melt events under recent and future climate | Nature Communications](#)